

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

iese de două ori pe lună,

redactor *Ioan Nădejde.*

No. 13 an. III.

Iași 1884.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

MOARTEA LUI OLIVIER BÉCAILLE.

traducere din Emile Zola.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(sfârșit)

V.

Mai d'întăiu gândii să merg la păzitorul țintirimului ca să mă ducă a casă. Dar niște idei, încă nelămurite, mă opriră. Ași fi spăriet pe toți. La ce să mă grăbesc, cînd puteam lucră cum voi crede de trebuință? Imi pipăii trupul, nu găsi de cît mușcătura neînsemnată de la mina stîngă; și frigurile slabe pricinuite de dînsa mă ațîțau, imi dădeau puteri neașteptate. Negreșit, voi putea merge fără de ajutoriū

Atunci, nu mă grăbiū. Feliū de feliū de inchipuirii încilcite imi îmblau în cap. Simțisem lîngă mine, în groapă, uneltele ciocilor, și crezui de cuviință să dreg stricăciunea ce făcusem, să astup borta, să nu se bage în samă că am înviet. Atunci, n'aveam vre o idee lămurită; mi se părea de prisos să dau de știre de întimplarea mea, imi ieră rușine că trăeam, cînd toți mă socoteau mort. În jumătate de ceas, izbutii a ascunde ori ce urmă. Și ieșiū din groapă afară.

Ce noapte frumoasă! Tăcere adincă domnea în țintirim. Copacii negri făceau umbre nemișcate, între albeața mormintelor. Pe cînd căutam să aflu în cotrô să apuc văzuī că jumătate de ceriū ieră luminat ca de foc. Acolò ieră Parisul. Apucăi într'acolò, fu-

rișindu-mă pe o uliță prin umbra întunecată a crengilor. Dar după cincizeci de pași mă oprii ne mai puțin, obosit. Atunci luai sama cum ieram: nu-mi lipsea de cit palăria. Cit nu mulțamii Margueritei de simțirea ce o făcuse să mă îmbrace! Amiutirea neașteptată despre Marguerite mă făcu să mă scol în picioare. Voiam să o văd.

La capătul drumului mărginit cu copaci, mă oprii, ieră un zidiu înaintea mea. Mă suni pe un mormint, și după ce mă urcâi de asupra zidului mă lăsai de ceea parte. Căzuî reu. Apoi, apucâi pe o uliță mare pustie care încunjură țintirimul. N'aveam nici o idee unde ieram; dar tot îmi ziceam, încăpăținat ca unul stăpinit de o idee neschimbată, că în curiud voiî întră în Paris și că voiî nemeri ieu ulița Dauphine. Niște oameni trecură, nici nu-î întrebâi, plin de neîncrădere, le voind să mă încred în nimene. Astă-zî știu că niște friguri strașnice mă apucasera încă de atunci și că începusem a-mi pierde mințile. În sfirșit, pe cind dădeam într'o uliță mare, amei și căzuî greu pe trotuar.

Aice, ieste o lipsă în vieța mea. Trei septămini n'avuî cunoștința de mine. Cind mă treziî într'o odaie necunoscută. Lîngă mine ieră un om, care mă îngrijea. Îmi povesti că găsindu-mă într'o demineată pe bulevardul Montparnasse, mă luase la dînsul. Ieră un doctor bătrîn, care nu mai mergea pe la bolnavi. Cind începui a-î mulțami, îmi respunse scurt că i se păruse boala mea ciudată și că voise să o cerceteze. Afară de acestea în cele din urmă zile ale boalei mele nu-mi dădu voie să-i pun întrebări. Mai pe urmă, nu mă întrebă de felu. Opt zile încă șezui în pat, slab de cap, ne cercînd a-mi aduce a minte, căci aminterea mă ostenea și mă supără. Îmi ieră rușine și frică. Cind voiî putea ieși, voiî vedea. Poate, în nebunia frigurilor, spusesem un nume: dar doctorul nu pomeni nemică.

În vremea aceasta sosise vara. Într'o demineată din Iunie, căpătâi voie să ies la prîmblare. Ieră o dimineată minunată, o lumină veselă care întinerea ulițele Parisului celui bătrîn. Mergeam încet, întrebînd trecătorii la fie-care respintie, cercetînd de ulița Dauphine. Ajunsei, abiea putui cunoaște otelul în care șezusem. Îmi ieră frică ca și cum ași fi fost copil. Mă temeam să nu omor pe Marguerite, dacă mă voiî arată de năprasă. Mai bine ieră să înștiințez pe doamna Gabin, care locuea acolo. Dar nu voieam să amestec pe cine-va între noi. Nu mă puteam hotări. În adîncul mieu ieră pare că un gol nemăsurat, ca o jertfa îndeplinită de mult.

Casa ieră galbănă de soare. O cunoscusem de pe un restaurant păcătos, care se află în rîndul de jos, de la care ne cumparam mîncarea. Ridicâi ochii, mă uitâi la fereastra cea din ur-

mă din rîndul al treilea, la stînga. Ieră deschisă de tot. De o dată o femeie tînără, sborșită, cu capoțelul în neregulă, veni de se razămă cu cotele pe fereastră; și, la spatele iei, un tînăr care alergă după dînsa, întinse capul și o sărută pe git. Nu ieră Marguerite. Nu mă mierăi de feliu. Mi se părea că visasem aceasta și alte lucruri încă pe cari mă așteptam să le aflu.

Un timp, stătui în uliță, nehotărît, gîndind să mă suiū și să întreb pe îndrăgostiții, cari tot rîdeau la soare. Apoi întrăi în restaurant, jos. De bună samă că nu puteau să mă cunoască: barba imi crescuse în timpul frigurilor, obrazul slăbise. Cum mă așezam la o masă, văzui pe doamna Gabin care aducea o ceașcă, ca să cumpere de zece banî cafea; se așeză dinnaintea tejghelei și începū a sta de vorbă cu stăpîna dughenei. Ascultăi.

— Iei! întrebă stăpîna, s'a hotărît în sfîrșit sărmana tînără din rîndul al treilea?

— Ce vrei? respunse doamna Gabin, nu putea face mai bine. Domnul Simoneau ținea atîta la dînsa!.. Își sfîrșise bine treburile, o moștenire mare, și o îndemnă să meargă la o mătușă a lui, la țară, căci avea iewa nevoie de o femeie de încredere.

Stăpîna cam rise. Ieu mă făceam că cetesc cu băgare de samă un jurnal, dar ieram galbăn și minile imi tremurau.

— Fără indoială că se vor căsători, începū Doamna Gabin. Dar jur pe cînstea mea că n'am văzut vre o reutate. Tînăra plîngea după bărbatu-su, și Dl. Simoneau se purtă foarte bine.... În sfîrșit au plecat ieri. Cînd nu va mai fi în doliu, nu-i așa, vor face ce vor voi?

Atunci, ușă restaurantului se deschise în lături și Dédé intră.

— Mamă, nu vii?... Te aștept, vină iute.

— Acuși, nu-mi bate capul! zise mama.

Copila stătū, ascultînd pe cele două femei, cu mutra unei strengărite pripite crescută pe pavelele Parisului.

— Apoi! la urma urmei răposatul nu ieră așa de samă ca domnul Simoneau... Nu-mi prea venea la socoteală, pipernicitul. Tot gema! Și nici un ban! Nu, la drept, ast-feliu de bărbat nu se potrivește pentru o femeie zdravănă... Pe cînd domnul Simoneau, om bogat, tare cît un Turc...

— Ieu l'am văzut, zise Dédé, o dată cînd se spală. Are păr pe minî!

— Hai carăte! strigă bătrîna ghiontind'o. Îți tot viri nasul unde nu-ți fierbea oală.

Apoi ca închiere:

— Bine a făcut celălalt că a murit. Norocul iei.

Cînd imi veni ieră în fire ieram pe uliță, merg-am încet, de

abia mă țineau picioarele. Totu-și nu sufeream mult. Chiar îmi veni a ride cînd îmi văzui umbra la soare, În adevăr, ieram foarte păcătos, ciudată ideie îmi venise se ieu pe Marguerite. Și îmi aminteam de vritul ce simțea la Guerandă, de nerăbdările ieî, de vieța-î posomorită și obositoare. Se arată bună. Dar nu fuseseam ieu iubitul ieî, plîngea după un frate. La ce să-î turbur ieară vieța? Morții nu-s geloși. Cînd ridicăi capul luăi sama că ieram di'naintea grădinei Luxemburgului. Întrăi și mă așezăi la soare, dus pe gînduri bliude. Acuma gîndind la Marguerite simțeam plăcere. Mi-o închipuieam în proviție damă într'un o-rășel, foarte fericită, foarte iubită, încuijurată, se făcea tot mai frumoasă, avea trei băieți și două fete. Ce de treabă am fost că am murit, și nu voi face doară dobitociea crudă să învii.

De atunci, am călătorit mult, am trăit cîte-o leacă pretutindenea. Sint om ca toți oamenii am muncit și mîncat ca oricare altul. Nu mă mai t-am de moarte cînd n'am la ce trăi, și mi-î frică să nu mă uite acuma.

I. Nădejde.

BCU Cluj
H R A N A
Library Cluj

„Dacă am presupune în văzduh un privitoriū pe planul equatorului pămîntesc, destul de sus pentru ca să poată cuprinde cu vederea o emisferă întregă, și destul de aproape pentru ca să deosebească slujindu-se dacă va fi trebuință cu o ochiană bună, uscăturile de mări, munții înalți, ghieturile polare, etc. Unui privitoriū în asemenea condiții pămîntul are să-î pară ca doi munți emisferici lipiți prin bazele lor, și încununați cu ghieta. La picioarele munților în regiunea mijlocie numită *zona equatorială*, între tropice, privitoriul nostru din văzduh va vedea pe continent și pe insule o întindere bogată, cu mulțime de animale și de plante di'ntre cele mai mari și mai felurite. Aice ie parcă o zbuclnire de vieță care merge strîngîndu-se, sărăcind din ce în ce mai mult cu cît ne apropiem de părțile pustii mărginite mai mult sau mai puțin cu cercurile polare. Din colò de acestea, sărăciea ie chîar golăciune; plantele uu-s înfătoșate de cît prin soiuri pține și micî, vertebralele de uscat sint rari; numai în părțile adînci ale oceanelor înghietate, pot locui pești și amfibii icî colea, cari nici n'au nevoie de plante, căci se mîmîncă unii pe alții. Fără îndoieală împărțala plîntelor și a animale'or n'a fost tot deauna cum ie a-zî; mai de mult pămîntul a fost mai cald, cum ne dovedesc plîntele și animalele fosile, găsite în părțile po-

lurilor, cari pentru ca să poată trăi aveau nevoie de o climă caldă și stîmpărată; dar lungimea nopților polare a fost foarte dăunătoare vieții plîntelor și animalelor.”

„Așă dară în zona pămîntescă mijlocie, în acea parte mi-
lostivă a pămîntului, pare că trebuie de pus cea di'ntăiî locuința
a mamiferelor mari, fără a despărți pe cel mai însemnat di'ntre
iele, pe om. Dar omul n'a fost tot de a una ce iese a-zî; stră-
moșii lui cei mai îndepărtați, innaintașii lui dacă voiți, atunci cînd
puțin se deosebeau de momițele mari, n'au scăpat de legea ob-
ștească. Momițele mari de a-zî, vere cu noi mai mult sau mai
puțin departe, acele pe cari cu drept le-au numit *antropomorfe*,
sînt frugivore, și omul ie asemenea, dacă ne-am luă numai de pe
dinții lui; chiar Australianul, cu toți dinții lui cei strașnici, tot
ie născut frugivor. Așă dar ie înțelepțește a presupune că locu-
ința celor di'ntăiî fiuți omenesți a fost, ca și a momițelor mari
de a-zî, în țerile umede și calde, unde creșteau fără îngrijire plînte
îmbielșugate acărora roade aveau mulțime de *feculă* și de *albu-
mină*. Se pare că în părțile fierbinți ale Asiei și ale Africii, poate
pe niște insule mari sau pe continente astă-zî acufundate, omul
s'a născut mai întăi și s'a desvoltat pe incetul. În această zonă
caldă se întilnesc încă și a-zî momițele mari; intru cit privește
fauna fosilă a Europei, aceasta ie săracă în rămășiți de momițe, iar
America și Australia par cu totul lipsite. Căci numai în această
zonă, chiar în zilele noastre omul selbatec a căruî industrie ie
așă de proastă, poate mai cu ușurință trăi; numai acolò innain-
tașii omului au putut trăi cînd încă nu cunoșteau focul.”

„Dar, din acest leagăn, din acest *răi* primitiv, omul a în-
naintat spre mieză-noapte și spre mieză-zi. Mai întăi a întilnit
țeri stîmpărate, unde ici colea, a putut trăi, ba chiar a se desvoltă,
dar cu condiție de a îndreptă cu meșteșug, nedărnicia firei. Toate
civilizațiile mari din anticitatea istorică, destul de reu înarmate
încă, s'au format în țeri calde ori stîmpărate. Hăt după aceea,
rase venite mai târziu, moștenitoare ale societăților cari fuseseră
mai innainte, avînd o educație mai științifică, multe soiuri de a-
nimale și de vegetale domestice, au izbutit a formă, mai în a-
propiere de ghițurile polare, adunături mari de oameni. A-zî
încă, omul civilizat ori selbatec, nu poate avea în regiunile arctice
și sub arctice de cit o viață nesigură. Cu un cuvînt, banchetul
naturei, cum zic poeții, ie foarte neegal împărțit, ori slujit, pe
pămînt, cînd puterea producătoare a pămîntului, care habar de
grijă n'are de trebuințele omului, ie lăsată pe sama iei. Ori cine
se poate ușor asigura gîndind la regiunile pămîntesți și cercetînd
mijloacele hrănitoare cari se află la felurite neamuri ale genului
omenesc.”

Hrana în Melanezia.

„Afară de regiunile pustii ale țărilor arctice și ale pământului de Foc, nici o țară n'a fost mai dușmană *bipedului* omenesc de cît patria de a-zî a negrului oceanian, cuprinzînd, Tasmania, Australia, Guineea-Nouă, Caledonia Nouă și cite-vă arhipelaguri ce-vă mai îmbielșugate, ca Hebridele-Nouă, insulele Salomon, insulele Figi. În aceste din urmă și în cite-vă locuri din Guineea-Nouă, introducerea citor-vă plînte asiatică sau polineziene a făcut oare-cari ușurări negrilor insulari; dar în Tasmania, în Australia, mîncarea omului ieră și încă iese foarte săracă. Acolò neprețuitele familii de palmieri, de graminee, nu sînt înfățisate prin nici o plîntă fălnoasă. Cum facea Tasmaniana înaintea de nemicirea rasei îei, tot așa și femeea omului australian trebuie să scormolească pămîntul cu un băț ascuțit pentru ca să desgroape rădăcinii, tubercule, mai cu samă un soi de triufe (*mylitta* australiană), crescînd la rădăcinele copacilor uscați, acolò unde pămîntul ie îngrășat; nu desprețuiesc zama de eucalipt, seva citor-vă fugere, guma de acaciea, cite-va bobite și chiar alge, cari, puțin prăjite, mai înmulțesc întru cît-vă mîncările. Acestea sînt lucruri adăugitoare pe cînd hrana zilnică și temeinică trebuie de luat di'ntre animale.

„Dar animalele nu-s de loc mai în floare ori mai îmbielșugate de cît plîntele în Tasmania și Australia: în aceste locuri predomină încă fauna marsupială. Trebuie să vineze feliuritele soiuri de canguri, pe urmă *wombași*, *oposumi*, cari de abia ie de două ori cît guzani, emuul și casuarul australian, și feliurite paseri. Pe termuri, moluștele alcătuesc temeliea hranei, și locuitorii grămădesc împrejurul locuințelor remășițele bucătăriei, cum facea omul preistoric din Europa. Ciți-va pești și cite odată (pleașcă rară) hoitul vre unei balene le dă o mîncare mai hrănitoare. În sfîrșit ca cel din urmă mijloc, au cînele australian, *dingo*, și pe om.”

„Hrana papuasului din Guineea-Nouă nu-i așa de grea. Nu că doar flora ar fi mai după gustul omului. După O. Beccari, nu se găsește un rod băstinaș care să fie bunîșor; dar Malejii au adus cite-va cereale, mai ales orezul; un număr mic de plante, cum ie sagù, din familia bine-făcătoare a palmierilor, au fost aduse din întîmplare. Pe de altă parte fauna nu ie numai sadea marsupială. Mistrețul locuiește pădurile și a putut fi îmblînzit de Papuași, nu tocmai bine, fiind că adesea sînt nevoiți să chiorască puii pentru ca să nu fugă. În sfîrșit, soțul obișnuit al omului mai peste tot pămîntul, adecă cînele, îl au îmblînzit, mai au și găini. Mai mult încă, pădurile din Guineea-Nouă sînt locuite de paseri,

și pe ținuturi păscutul ajută mult Negrului oceanian. Marea ie ajutoriu însemnat Papuasului din Hebridele-Nouă, cit și Neo-Caledonianului, amindoi, lipsiți cu totul de animale domestice, chiar și de cîne, hrănindu-se numai cu păscutul și cu munca pămîntului, destul de înaintat mai ales în Caledonila-Nouă, unde se lucrează cu îngrijire și chiar cu înțelepciune, *ignamul* și *toro*, și unde înainte de venirea Europeanilor, singurele mamifere de mîncat erau mai întăiu omul și pe urmă un soi de liliac mare, *ruseta*, ale cărui feluri se găsesc mai în toate insulele Polineziei, și în India“.

„In scurt, di'ntre toți Negrii oceanieni cei mai lipsiți și mai reu slujiți de natură sînt Tasmanienii întăiu și pe urmă Austra-lienii. A-zî Papuasul din Guinea-Nouă și din insulele încunjură-toare are mijloace mai mari; mai tot așa ie și cu Negrul din Hebridele Nouă cit și cu Neo-Caledonianul. Cit despre celelalte triburi ale rasei papuase, locuesc insule mai norocoase, ca insulele Solomon, Britanee-Nouă, Irlanda-nouă, insulele Figi unde domnește flora polineziană, săracă în specii, dar bogată în plante hrănitore, căci chiar în Caledonia-Nouă cresc acuma: *cocotierii*, *bananii*, *papayerii* și *trestia de zăhar*, etc. Să vedem acuma cum ie slujită masa omenească în această regiune bine cuvîntată a Polineziei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Hrana în Polinezia.

„Trebue de însemnat că, afară de Zelanda-Nouă, toate arhipelagurile polineziene sînt așezate între tropice, cu o climă de mare foarte dulce și foarte puțin schimbătoare. În noemvrie și în decemvrie, lunele cele mai calde, termometrul arată, ziua, la Nuka-hiva, de la 29 la 33 de grade la umbră și noaptea de la 26 la 27. Cea mai joasă temperatura, care cade în februar, nu-i de cit de 24 de grade. Vedem că într'o țară așa de fericită străiele is aproape netr-buitoare, tot așa ar fi și cu casele dacă n'ar plouă nici o-dată.

„Toate aceste insule sînt madreporice, adecă călcăroase. Au fost ridicate pe încetul deasupra mării cite o dată prin asvirliri vulcanice. În minerale is foarte sărace. De loc n'au metale, din pricina soiului de pămînt; puține pietre tari, afară de un soi de serpentină și de jasp din care insularii știeau să facă arme și unelte. Scoicele de marea, dinții de rechin, etc. slujeau la aceea-și trebuință. Apa dulce ieră adesea rară, și pentru a o putea avea trebuia să sape fintini adînci.“

„Ființele vii nu-s de loc mai feliurite de cit mineralele. Căci după toată siguranța aceste insule n'au fost nici o dată le-

gate cu continentul, cel puțin din perioda terțiară, plantele și animalele de aici trebuie să fi fost aduse din întâmplare. În sfârșit, flora Polineziei ie băstinașă din India și din America, iar faună ie cu totul săracă. Afară de puținele soiuri aduse de om, animalele n'au putut veni aici de cît înnotînd ori zburînd; de aceea soiurile de animale sînt puțin numeroase; cite-va soiuri de șopîrle, de păseri, anume papagalii, cu atît mai multe cu cît ie mai departe de Australia și de Guineea-Nouă și netrecînd de insula *Rurutu* (153°6' longitudine occidentală). Alte mamifere selbatice nu sînt, afară de un soi de guzgan și de un soi de liliac mare, vampir, care se găsește și în Zelanda-Nouă și în Caledonia Nouă. Să mai adăugim încă cite-va animale domestice, aduse de om și păseri domestice cari se găsesc până la insulele Paștelor și mai ales cînele și porcul, acest din urmă foarte prizărit. Cîinii și porcii, meniți pentru hrană, îi întîlnim în toate arhipelagurile cele mari; dar multe insule mici ierau lipsite, porcul ieră cunoscut numai din auzite în insula de miează-noapte a Zelandei-Nonă; iar în insula de miează-zi nici nu se auzise măcar de dînsu'. Cînele, ieră singurul mamifer domestic al Neo-Zelandeilor; trăea în stare selbatică în păduri și în stare domestică pe lîngă insulari.

În toate arhipelagurile, flora bogată la privire, ie seracă în specii. Se numără numai vr'o două-zeci și opt ori trei-zeci, în Taiti și Marchize insule bogate în vegetale; dar între aceste specii ierau unele foarte prețuite. Trebuie să numărăm mai întăi cocotierul, care formează păduri, crește chiar în insulele mici și singur, dă insularului, băutura, hrană, lemn pentru clădit și frînghii. În insulele mari pe lîngă cocotieru mai crește și copacul cu pine (*artocarpus incisa*), proniea acestor locuri și care are vr'o trei-zeci de felii. Această plantă ie așa de domesticită în Taiti că nu mai face seminți și nu se îmulțește de cît prin hultuire. Singură sința iei ne arată un popor agricultoriu! *Arborul de pine* în florea mai ales în Taiti și nu se găsea de loc în celelalte insule. După iel vine *ignamul* (*discorea*) care are patru specii domestice și una selbatică. Rădăcinele acestei plante, cari se puteau păstră cite șase luni, aveau cite o dată o greutate de 25 de kilograme și în unele locuri copacii făceau roade cite de două ori pe an. Mai ieste încă rizomul plantei *colocaria esculentă*, din care un hectar poate hrăni 50 de oameni și n'are trebuință de cît de lucrul a trei; în sfârșit, *papayerul*, *bananierul*, *patutele dulci*, *treștiea de zahar*, etc. Totu-și cea mai mare parte din aceste vegetale prețioase lipseau în Zelanda-Nouă, unde agricultura ieră necunoscută. În sfârșit, acest arhipelag, așa de mare cît Italia, nu are mai mult de o mie de plante vasculare, între cari sînt

vre-o sută cincî-zeci de fugere, di'ntre care unele cu rădăcini hrănitoare îerau singurul izvor de mincare.“

„In general, aceste țeri minunate îerau tot o dată prea-bine și prea reu înzestrate pentru ca omul să poată înnainta mult. prea bine, fiind că, marea ajutînd, hrana îeră îmbielșugată și se căpătă aproape fără muncă, de aceea boldul propășirei nevoea, nu împingea pe om să caute, să se iscusasă; *prea reu* căci lipsa de ori ce metal punea stavilă desvoltărei unei industrii. In sfirșit, uniformitatea unei firî bune, micimea celor mai multe insule, nu punea înnainte de cît un cîmp strîmt. Ieră un soiū de raiū unde omul trăea ca Adam și Eva, în raiul pămîntesc,... prost“.

(Va urma).

Sofia Nădejde

trad. din Letourneau.

DIN POEZIILE LUI EMINESCU.

(Sfirșit).

Începurăm a publică din poeziile lui Eminescu, cînd nu știeam că în curînd va ieși un volum care să le cuprîndă, dacă nu pe toate, dar cel puțin pe cele mai înneminate. Prin publicarea volumului se face de prisos lucrarea noastră de vreme ce nu ne îndoim că toți cetitorii noștri se vor grăbi să-l cumpere. Volumul a ieșit în București în editura D-lui Socec și costă patru lei. Aice vom publică cîte-vă poezii populare din volum ca să vadă ori-cine ce efecte frumoase ieste în stare să pricinuească poezia poporului, dacă știe cine-va să se pătrundă de dînsa. Mai publicăm și poezia de la sfirșitul volumului „*Criticilor mîei*“. Dacă, cum auzim, poetul s'a însănătoșat, cu atîta mai bine: va vedea cum îl prețueau de mult oamenii și că se înelase privind prea aspru lumea.

Ce te legeni codrule.

(În formă populară)

Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vînt,
Cu crengile la pămînt?

—De ce nu m'ași legănă,
Dacă trece vremea mea!
Zioa scade, noaptea crește
Și frunzișul se rărește.
Bate vîntul frunza 'n dungă—
Cîntăreții mi-î alungă;
Bate vîntul di'ntr'o parte—
Iearna-î ici, vara-î departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vîrf de rămurele,
Trec în stoluri rîndurile,
Ducînd gîndurile mele
Și norocul mîeu cu ieie.
Și se duc pe rînd pe rînd
Zarea lumi 'ntunecînd.
Și se duc ca clipele,
Scuturînd aripile,
Și mă lasă pustiit
Vestejit și amortit—
Și cu doru-mî singurel,
De mă 'ngîn numai cu iel!

Revedere.

(*În formă populară*).

Codrule, codruțule,
Ce mai faci drăguțule?
Că de cînd nu ne-am văzut,
Multă vreme a trecut,
Și de cînd m'am depărtat,
Multă lume am îmblat.

—Iea ieū fac ce fac de mult:
Iearna viscolu'l ascult
Crengile-mî rupîndu le,
Apele-astupîndu-le,

Troenind cărările
Și gonind cîntările.

Și mă fac ce fac de mult:
Vara doîna o ascult;
Pe cărarea spre isvor
Ce le-am dat'o tuturo.;
Umplîndu-și cofeile.
Mi-or cîntă femeile.

Codrule cu riuri line,
Vremea trece, vremea vine:
Tu din tînăr precum iești
Tot mereu întinerești.

— Ce mi-î vremea, cînd de veacuri
Stele-mî scîntee pe lacuri,
Că de-î vremea rea sau bună,
Vîntu-mî bate, frunza-mî sună
Și de-î vremea bună, rea,
Mie-mî curge Dunărea.
Numai omu-î schimbătoriu,
Pe pămînt rătăcitoriū,
Iear noi loculū ne ținem,
Cum am fost așa remînem:
Marea și cu riurile,
Lumea cu pustiurile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

Doîna.

De la Nistru pîn la Tisa
Tot Romînul plînsu-mi-s'a,
Că nu măi poate străbate
De-atîta străinătate,
Din Hotin și pîn la Mare

Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o ațin.

Din Boian la Vatra-Dornii
A umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște.
Sus la munte, jos pe vale
Și-au făcut dușmanii cale;
Din Satmar pân în Săcele
Numai rînduri ca acele.
Vaî de biet Român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se'ndeamnă,
Nici îi iese toamna toamnă,
Nici e vară vara lui,
Și-i străin în țara lui.
De la Turnu'n Dorohoiu
Curg dușmanii în puhoiu
Și s'așază pe la noi;
Toate cintecele pier,
Zboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului
La ușa creștinului.
Își desbracă țara sinul,
Codrul — frate cu Românul —
De secure se tot pleacă
Și izvoarele îi sacă —
Sărac în țară săracă!

Cine-a îndrăgit străinii,
Mîncă-i-ar inima cîinii,
Mîncă-i-ar casa pustiea,
Și neamul nemerniciea!

Stefane Măriea Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinților
În sama părinților,
Clopotele să le tragă
Ziua'ntreagă, noaptea'ntreagă,
Doar s'a'ndură Dumnezeu,
Ca să-ți mîntuî neamul tău!
Tu te'nalță din mormînt,
Să te-aud din corn sunînd
Și Moldova adunînd.
De-î sună din corn o dată,
Ai s'adunî Moldova toată,
De-î sună de două ori,
Îți vin codri'n ajutoriū,
De-î sună a treia oară,
Toți dușmanii or să pîeară
Din hotară în hotară—
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spînzurătorile!

Criticilor miei.

Multe flori sînt, dar puține
Rod în lume o să poarte:
Toate bat la poarta vieței,
Dar se scutur multe moarte.

Ie ușor a scrie vîersuri,
Cînd nemic nu ai a spune,
Înșirînd cuvinte goale,
Ce din coadă au să sune.

Dar cînd inima-ți frămîntă
Doruri vii și patimi multe

Și-a lor glasuri a tă minte
Stă pe toate să le asculte:

Ca și flori în poarta vieții,
Bat la porțile gândirei,
Toate cer intrarea'n lume,
Cer veșmintele vorbirei.

Pentru-a tale proprii patimi
Pentru propiea-ți vieață
Unde ai judecătorii,
Ne 'ndurații ochi de ghieață?

Ah! atuncea ți se pare,
Că pe cap îți cade ceriul:
Unde vei găsi cuvîntul
Ce exprimă adevărul?

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Critici voi, cu flori deșerte,
Care roade n'ați adus —
Ie ușor a scrie vîersuri,
Cînd nemic nu ai de spus.

X.

Despre strigoî, strige ori strîgoaice.

(urmare)

Deși aveam de gînd să dau o schiță din teoria după care trebuie să ne închipuim că s'au născut credințele superstițioase pomenite până aici și apoi s'au păstrat prin tradiție și s'au întărit prin întîmplări cari pentru oame-nii neluminați vorbea pentru credința strămoșască; acum însă lăsăm pe alt număr partea teoretică și dăm loc încă la cite-vă fapte mai ales că am primit lămuriri din Transilvania și din județul Argeșului precum și de pe aiurea și unele deosebite de cît știeam până acum.

Așa un domn student de la București, înse de loc din județul Argeș, din comuna Borleștiu-Vârzari ne spune:

„Ieată ce se crede pe aice: strigoii se fac numai bărbați și de obicei flăcăi; femeile nu se fac strigoaice. Un flăcău nu se poate face strigoii până nu moare și după ce moare se pune cu burta'n jos în lemn (așa se numește pe la noi scriul sau coșciugul), se face roș și-i cresc ghiare la mîni și la picioare, se face tăcut și prinde năcaz (ciudă) pe toate rudele lui căutînd să le omoare. Dacă voiește cine-vă să facă pe vre un flăcău strigoii, apoi n'are de cît să treacă peste mormîntul lui fără să se întoarcă îndărăt tot peste mormînt. Pe la noi se crede că strigoii n'au picioare de cal sau de alt dobitoc, ci rămîn ca la tot omul, înse roșe. Pe la noi sara de St. Andrei n'are nici o însemnare, ba după cît știu nici nu se știe cînd ie acea zi. Nu se aude nici de lupte între strigoii. Strigoii au aceleași dorinți sexuale ca și toți flăcăii, nu ies din morminte de cît noaptea și nu se duc de cît prin satul lor. Dacă unui strigoii i se înfige un lemn sau un fier ascuțit în inimă, moare.

„Ieată și o poveste (În aceasta păstrez limba și rostirea județului mîeu):

„La o furcărie (adunătură de băieți, fete, etc. care se face sara și unde fetele și femeile torc) să pomenesc băieții și fetile că vine un flăcău pîntre ieii, pă care nu-l mai văzuseră nici o dată. Flăcău ăsta ierea strigoii. Cum veni strigoii, să dete pă lîngă o fată frumoasă și'ncepe să vorbească cu iea și s'o ciupească și dă unde ciupia să făcea carnea vînată.

„După ce să isprăvi furcăria, fata să duse la o babă s'o'ntrebe ce să facă cu strigoii. Baba îi spune că trebuie să aple unde stă și ca să aple, să ia un ghiem dă lîna cu-o sulă la virfu ați și cînd o veni să-i înfigă acu în cămașă și să dășire ața cînd o plecă, apoi dimineața să se ia după ața să vază unde să ascunde. În ailaltă sară, iar să duse fata la furcărie, iar veni și strigoii, iar

începù cu ciupiala. Cînd să sparse furcăria, fata înlige acu în cămașa strigoifului și lasă ghiemu cu ața dășirată în casă. Cînd să sculă dimineață, să luă după ața, ajunsese pînă la biserică și văzù că strigoiu a intrat într'o groapă. În a 3 sară veniră și fata și strigoiu la furcărie. Strigoiu să alătură dă fată și îi zise :

— Marieo, ce ai văzut a sară?

— N'am văzut nimic.

— Spune Marieo că dă nu cînd te-oî duce a casă găsaști pă tat-tău mort.

Fata n'a voit să-i spuie nimic și cînd s'a dus a casă a găsit pă tat-său mort.

A 4 sara iar o întrebă strigoiu ce a văzut; ia n'a vrut să-i spuie, iel i-a spus că o să găscă pă mă-sa moartă. Fata cînd s'a dus acasă găsi pă mă-sa moartă. A 5 sară, tot după spusa strigoifului moare frati-său în a 6 sară moare și ia. Fetile o îngroapă la marginea unui drum lîngă o cruce, și din groapă iei iese o floare frumoasă. Cu cite-va zile mai pă urmă trece un fecior dă boier, vede floarea o scoate din pămînt și o pune într'un păhar pahar cu apă. Cînd s'a culcat fecioru dă boier, peste noapte vede o fată lîngă iel. A doua noapte pîndește și vede că floarea să face o fată care ierea Maria; fecioru dă boier puse mîna pă ia a doua zi să cunună cu ia. După cît-va timp Maria face un copil. Cînd s'a împlinit 40 de zile dă la facere trebuia să ieasă cu copilu la biserică, dar ia nu vrea zîcînd că-i moare copilu și taman așa s'a întîmplat."

Ieată acuma ce putem alege di'ntr'un revaș ce am primit din Transilvania și care fusese făcut sub formă de articl neatîrnat:

„Despre strigoî știu mai mulțor: iei cînd se nasc au o perucă pe cap, ca un cap și aceala nu le cade pînă nu-i menește moașa pe ce să fie strigoî: pe mana de la grîne, pe laptele de la vaci și de la oi, pe joc, pe fete, ori pe ce gîndește. Tot o dată acei copii au și coadă. După ce-i menește moașa pe ce au să fie strigoî, apoi le

cade capacul acela de pe cap. În viață fac multe rele luind cu deosebire mana de la vite și de la holde. Inse se pot cunoaște. Dacă strigoiiu ie bărbat, apoi în demineața cînd simte că preste noapte a fătat vre-o vacă din ale vecinilor, merge la acela și-și iewa un cărbune de foc în pipă, pe care-l duce apoi a casă și face farmece cu iel de strică vaca vecinului. Dacă strigoaiewa ie femeie nu se poate răbdă să între unde-vă fără să bea apă. Vaca stricată de strigoii nu mai are lapte nici pentru vițel, se usucă pe picioare și iewa și vițelul, imblă mugind și merge chiar până la poarta strigoiiului ce i-a luat laptele și mugește acolò. Se zice că vaca știe unde i s'a dus laptele. Pentru a tocni vaca ca să nu ni-o strice strigoii, îi găurim un corn cu sfrederul cel mic și în gaura aceea băgăm puțin aur neimblat în scafă (necintărit adecă) ori dacă de aceala nu avem apoi cîte-vă fire de usturoi, de piperiu și de sare. Une-ori strigoii nu iewau tot laptele ci numai grăsimia din iel, ast-feliu că vacile ne dau lapte destul dar mai numai zer, se întinde de reu ce-i. Cam spre serbătorile cele mari vin strigoii de ne strică vitele, dar mai ales spre St. Gheorghe, spre Ispas și spre Rusali. Ca să nu cuteze a întră în curtea noastră punem la stîlpul porței rug selbateg și leuștean, tot ase-enea punem și la ferești și la ușa ca să nu aducă potcă în casă și tot ast-feliu la ușele grajdiului și la obloane. Spre serbători mari ie bine să afumăm prin curte cu tămie sfîntită și să stropim vitele cu aghiazmă de la bobotează.

„Iear de nu putem scăpă nici așa de strigoii, apoi descîntecul mai remine; trebuie să mergem la vre-o babă vrăjitoare, care descîntă în sare, în tărițe cu pučioasă ori în apă neincepută sau chiar în stropi de la moară. Ieată o poveste: „Un strigoii, zice că, mergea cu carul cu boii la Cluș, ducea ce-vă bucate de vinzare. Mai iewau și alți oameni cu care, și aceștiea tot la tîrg mergeau. Cînd poposiră de a miează-zî, zice strigoiiul cătră ceialalți oameni: „Mă (și le arată o turmă de oi pe coasta dealului vecin), vedeți voi oile acelea?— Vedem, da, respun-

seră ieii. Na, întrebă acum strigoii, vreți voi să mincați lapte de oaie? Dar cum să nu, răspund ceilalți oameni. — Atunci strigoii implintă cuțitul în ruda carului din jos și cu vârful implintat în rudă, sub cuțit puse un vas și — ce face, ce nu, face, destul că începe a picură din mănunchiul cuțitului lapte ca laptele de oaie. Toți înlemniră o dată și se uitară cătră turma de pe coastă, aceea, nu altmintrelea fără gindea că lupii o frământă, atita zbieră și se izbea. Păcurariul strigă o dată la turmă, dar după ce văzù că nu încetază pricepù pe loc care-î buba. Aruncă deci *siriul* (un feliu de glugă mare, făcută din pănură albă) jos și unde începù a-l împlăti cu cea bită, da bătea la siriu de gindea că tot țiră l'a face. Când începù păcurariul a-și bate haîna, turma prinse a se ogoi, dar nici laptele nu mai curgea din plăselele cuțitului, iar strigoii de la car strigă și se vaită în gura mare: „Tulvai, nu mai da, nu mă omorî, fie-ți milă și nu mai da că veci pururea veșnică nu-ți mai am grija oilor“. Dar păcurariul se făcea a nu-l auzi, ba într'un tîrziu, după ce se mai urise cu datul, zise zimbînd: „Cine îmi poate porunci să nu-mî bat haînele“. Un păcurariu bătrîn de la noi, care-mî spuse întîmplarea ca adevărată zicea că nu-s mai mult de șese-zeci de ani de atunci. Se crede că cei doi din întîmplare au fost amîndoi strigoii și încă unul mai mare.

„Strigoii mai ieu și mana de la țarine. Spre ziua de St. Gheorghe sau spre cea de Rusalii se adună toți strigoii la un loc, cu deosebire într'o casă pustie ori la crucea drumurilor, se desbracă în peile goale, sfătuiesc, joacă, cîntă, se taie în săbii zicînd: *io dau și te taiu, tu dau și nu mă tai*. După aceea apoi pleacă așa desbrăcați cum sînt în holdele rouate și tot udă în roua holdelor cîte o față de masă ori un lepădău și cînd e plin de rouă îl scurg într'o oală. Ast-feliu adună roua de pe holdele vecinilor și o aruncă apoi pe holdele lor. Cu roua ieu mana de pe la vecini și o pun la dinșii.

„După moarte încă sînt primejdioși strigoii. Iei îndată

ce mor, duc după dinșii și pre alții din sat. Holera, ciurma, anghina, se ivesc numai numai după ce moare un strigoii. În 1873 ieră holeră mare în Ardeal. În jurul Deveii și în Deva mureau foarte mulți, pre toată ziua îngropau numai în Deva cite 10—15. Aflară într'o dimineață doi tineri căsătoriți, morți, îmbrățoșați în pat; un măcelariu voinic cu nevastă-sa Lina și mai voinică. Firește că strigoii făcură ce făcură cu ieii, zicea poporul, că alt-cum nu puteau muri într'o noapte și chiar de o dată. În comuna *Răcășdiea* de lângă *Deva* credeau că holera la ieii a adus'o un strigoii oare-care, ce murise mai întâiu de boală. Firește că pentru a scăpa de blăstămul lui D-zeu, au scos din mormint pre presupusul strigoii, l'au înțepat prin inimă, l'au întors cu fața în jos și astupându-i gura nu știu cu ce, iear l'au îngropat; ieară-și firește că holera n'a încetat. (NB. *La Răcășdiea făcură aceea ispravă cu desgroparea strigoiiului-Ungurii*). Mai înainte în unul din satele de lângă *Hațeg*, se laudă un om în crîsmă, că iel ar fi strigoii și că iel duce morții pe ceea lume: cam mureau mulți pe vremea aceea în împrejurimi. Vestea merge până la popa. Acela chibzuie și în sfîrșit își face planul, chieamă pe laudăros la sine, unde ieră curatoriu și crîsnicul (paraclisieriu); aceștia țin țapîn pe strigoii până ce părintele înfierbîntă pecea i-o pune în ceafă și apa-ă. Firește că omul ieră să moară, dar cel puțin nu s'a mai laudat.

„În comuna *Bucium-Poieni*, în Ardeal, lângă *Abrud*, s'a desgropat un om sub popa care ieste și acuma acolo, sînt ciți-va ani, sub cuvînt că ieră strigoii și înțepîndu-l prin inimă, băgîndu-i cite spurcăciuni toate în gură, iear îl îngropară. Judecătoriu a făcut cercetări și în satul aceea ca și în *Răcășdiea* privind guvernul faptul ca criminal.“

Alte fapte ce mai aflu în revaș sînt asemănătoare cu unele de pe la noi de pildă că strigoii au copite (ba chiar și pîteni pe acolo), că vin pe la șezători, că se leagă de fete, că-i leagă cu ața și-i află că merg de se

ascund în morminte, etc.... Mai ciudat iese că ne spune că în munți oamenii nu știu nemică despre strigoii.

Ciudate știri am primit de asemenea în privința județului Putna — pe acolo se crede că strigoii au coarne și coadă — se cumpără de la Brașov se țin în fedeleşe ori oale și după ce-î aduc le dau drumul a casă pe cahlă ori pe ogeag.

(va urmă).

Geologia D-lui Cosmovici

PARTEA I-a și a II-a.

C R I T I C Ă

(urmare).

Ar fi de prisos să mai înșir și alte cercetări cari ne silesc a privi pământul mai degrabă ca solid în întregime aproape, de cît topit; — din cele spuse cetitoiul va putea singur vedea că în *zădar se laudă autorul că se ține de fapte și nu de ipoteze și teorii* (ca noi); mai bine iese să zică că se ține de ipotezele și teoriile cele mai vechi, chiar dacă prin cercetări mai nouă s'a dovedit că presupunerile celor vechi sînt cu dese-vîrșire neîntemeiate, cum și iese cu fluiditatea părții năuntrice a pământului. Noi sîntem de idee că omul de știință să deosebească în tot deauna cele cunoscute cu siguranță de presupunerii mai mult sau mai puțin întemeiate, firește că va primi acele teorii cari ies, ca să zică așa, de la sine din fapte, dar în tot deauna să fie gata a lepădă credințele sale, dacă fapte nouă le nemicesc sau dacă cercetări mai adînci arată că reu se trăsese cutare sau cutare închiere din fapte cunoscute mai de de mult. De pildă, de și până acuma s'a crezut că teoria lui Tyndall explică curgerea ghețurilor (atît de Dl. Cosmovici cît și de mine și de alții), acuma după faptele și experiențele adunate de Kropotkin și publicate în articolul: *Despre pricinile curgerii ghețurilor ori despre plasticitatea gheței*, sîntem siliți să lepădăm teoria lui Tyndall și să credem că gheța sub apăsarea ce suferă în ghețari iese plastică ca și plumbul în experiențele lui Tresca, etc.

Acuma trecem la teoria *metamorfismului* adevă a pricinilor cari au prefăcut unele roci mai mult sau mai puțin vechi în roce cristaline deși sînt dovezi că s'au așezat de la început în apă ca și cele sedimentare.

Ce spune Dl. Cosmovici?

„Geologii observând rocele sedimentare străbătute de *trachit*, *porphy*, *basalt* sau alte specii de roci ignee, au văzut că'n megieșie cu aceste din urmă, structura lor se schimbă. De sunt roci sedimentare de natură argiloasă, acel lut s'a schimbat în șisturi argiloase, sau de ierau bogate în mica au devenit *Micașisturi*, sau chiar în nisce roci silicioase ca Iaspul. În alte locuri se ivesc șisturi *amphibolice* sau chiar un fel de *Gneis*. Se pot aminti multe localități unde tăeturile geologice arăt schimbarea rocilor sedimentare în roci cristaline în atingere cu roci ignee ce le străbat în fie ce direcțiune. Asemenea schimbări s'au făcut une ori pe întinderi destul de mari, de la punctul de atingere al ambelor feluri de roci. În Norvegia, în Alpi, în Pyrenee, în Ungaria și ațurea mii de exemple găsim. *)

Toate aceste fapte dovedesc că șisturile cristaline fură odinioară roci sedimentare depusă în ape sarate sau dulci și că adesa resturi de animale fură îngropate în acele depozite. Dar în urmă fiind străbătute de roci ignee (ce s'au ivit în starea topită și cu mare putere) își-au schimbat structura. *Căldura* pe care rocele ignee au perdut'o răcindușă, presiunea ce au exercitat asupra păturilor făcându-și drum, precum și *gazurile* ce au întovărășit acele erupțiuni, fură atâtea cauze ce au lucrat la schimbarea rocilor sedimentare în *șisturi cristaline*. Prin urmare rocele ignee prin o acțiune chimică și o alta mecanică datorită gazurilor, căldurei și presiunii, schimb structura rocilor sedimentare dând naștere la o serie de șisturi cristaline intrunite sub numele de *Gneis*, *Micașisturi*, *Talçșisturi* etc. **).“

Se chiamă oare că ne ținem numai de fapte cind înaintăm asemenea teorii învechite ca Dl. Cosmovici? Ce, o teorie numai pentru că-i mai veche are nevoie de mai puțină cercetare pentru a fi primită? Noi înțelegem să lepede cine-va ori ce teorie și să se fie strict numai la fapte, dar a se lăuda că nu vorbește despre teorii și ipoteze și a se ținea de toate vechiturile, ca de pildă: de clasificarea lui Cuvier, de ipoteza fluidității pământului chiar și

*) In tăetura Geologică a Colinei Kinnekulle din Svedia (Fig. 8 pl. VII) se vede cum Trachitul (Tr.) au străbătut pături groase de Gneis și apoi o serie de pături făcând parte din terenul Silurian. De jurul împrejurul acestei roci ignee (Tr.) pe mari întinderi găsim păturile argiloase transformate în șisturi ardoasiere și mai de loc fosile, pe când în restul acestor pături se află urme de *Trilobitzi* și *Graptolitzi*. Acelaș lucru cu calcarul străbătut de Trachit. Pe mari întinderi de la punctul de atingere, rocele calcaroase sedimentare au trecut în stare cristalină, adică în calcaruri zaharoidice (șisturi cristaline sau roci metamorfice).

**). In Laboratorii supunând rocele sedimentare la același acțiuni mecanico-chimice, se reușește a le schimba în șisturi cristaline.

până în vremurile noastre, de teoria că păturile metamorfice s'au format prin lucrarea stîncelor vulcanice cari le-au spart în deosebite timpuri—ni se pare prea din cale afară de mare îndărătnicie.

Am voi să știm cum va explica Dl. Cosmovici faptele arătate de Lyell și de alții mai vechi și mai noi în privința Apeninilor și a Alpilor.

Așa găsim în Lyell (*Elements de geologie*, traducere franceză) la capitolul al XXXVII-lea următoarele:

„**Apeninii de la mieză-noapte.**—**Carrara.** Vestita marmură de la Carrara, întrebuițată pentru sculptură, se privea mai de demult ca tip de calcar primitiv. Ieste în foarte mare cîtîme în *Massa Carrara* (Alpii Apenini), cum le zic; virfurile cele mai nalte ale acestui lanț se înalță până aproape de 1830 de metri. Își închipueau că iese foarte veche după felul ieî mineralogic, după lipsa de fosile în lăuntruî masei și de pe trecerea ieî, în jos, la talcșisturî și micașisturî cu grenate; aceste roce din urmă trec mai jos în gneis, străbătut la Forno, de vine de granit. Cercetările lui Savi, Boué, Pareto, Guidoni, de la Bèche, Hofmann și Pilla, au dovedit că marmura de Carrara, altă dată privită ca formată înainte de a se arăta ființele viețuitoare, nu-î în adevăr de cît un calcar prefăcut, din epoca jurasică; șisturile cristaline de desubt sînt grezii și șisturî secundare, schimbate prin lucrarea plutonică. Au ajuns la aceste închierî aflînd mai întăi că rocele călcăroase din împrejurimile golfuluî Spezia, pline de fosile jurasice, capătă structură cu atîta mai asemănătoare cu a marmurei de Carrara, cu cît sînt străbătute mai mult de roce trapeene și plutonice ca diorita, eufotida, serpentina și granitul.

„Se vede pe locurile în cari formațiunile secundare nu-s prefăcute, că de asupra tuturor se afla o piatră văroasă obișnuită în Apenini, cu bucăți rotunde de cremene; sub acestea vin șisturî lutoase, și, de desubt de tot, greziurî lutoase și silicioase. Fosilele sînt foarte numeroase în calcar, dar foarte rari în șisturile greziurile așezate de desubt. Urmărînd aceste roce și căutînd cum se leagă cu cele din sinul celălalt metamorfic, s'a aflat că la aceste din urmă vine deasupra, marmură albă, grăunțioasă, fără bulgări de cremene, dar cu o materie silicioasă împrăștiată în masă sub formă de prisme de cuarț. Sub calcar, și înlocuînd prin urmăre șisturile lutoase se află talcșisturî, iaspurî etc.; în sfîrșit, jos de tot, în locul greziurilor silicioase și lutoase sînt cuarțite și gneise.“....

Mai jos arată că păturî tot așa de însemnate în grosime și

în întindere, ba încă mult mai mari au fost prefăcute în roci metamorfice.

Mai poate fi aice vorba de prefaceri cășunate de lave ce au străbătut păturile? Ajung asemenea fenomene neînsușite pentru a explica prefaceri așa de întinse?—Firește că nu, de aceea are dreptate Hauer cînd zice în: „Die Geologie und Ihre Anwendung auf die Kenntniss der Bodenbeschaffenheit der Oesterr-ungar Monarchie“ Wienn 1875, pag. 98:

„Este lămurit, că, dacă mase fierbinți se urca prin crăpăturile și bortele rocilor vechi, ori se varsă peste dîsele și le acopăr, se vor întîmpla la fețele ce se ating prefaceri chimice și mecanice.

„În amîndouă privințele înse, mai de de mult erau Geologii aplecați a exagera efectele; își închipueau că puterea mecanică a materiilor vulcanice ori plutonice pricinuiseră mai toate turburările păturilor, ba chiar ridicaseră munții; iar prin lucrarea maselor fierbinți precum și prin acțiunile chimice pornite de la aceste mase explicau prefacerea în roci metamorfice a păturii de grosimi colosale. Acuma și într'o privință și în alta s'au făcut geologii mai cumpătați.....

„Dar și metamorfismul prin contact se mărginește de obicei numai la părțile vecine a păturilor prin care trec materiile topite și numai de la mase plutonice foarte mari se întinde ce-vă mai de parte. Decî ori cît de însemnate ar fi în privința teoretică faptele observate în apropiere de lave, etc. nu putem să le atribuim de cît puțină îniiuire în privința prefacerii păturilor mari.“

După starea de acuma a științei se explică prefacerea păturilor sedimentare în metamorfice prin aceea că păturile de cari vorbim au fost îngropate la mari adîncimi sub altele mai nouă, supuse la apăsare foarte mare, la căldura ce vine din năuntrul pămîntului și la lucrarea chimică a apei încălzite foarte tare și încărcată cu felurite substanțe în drumul îei până la acele pături. Prin asemenea pricină au putut să se prefacă pături groase de mii de metri și întinse ori cît de mult și nu se face vre o ipoteză, căci toți geologii admit că păturile aflătoare la adîncime sînt supuse la apăsare, fierbinteală și la lucrările apei și experiențele făcute în laboratorii cît și faptele citate de Dl. Cosmovici arată că în asemenea condiții pot avea loc prefacerile observate. -- Dacă aceea-și rocă în unele locuri a fost acoperită cu altele și prin urmare supusă la metamorfism, iar aiurea nu, vom vedea, cum urmează după teorie, că nu vom găsi-o prefăcută acolo unde a stat aproape de suprafață. Așa s'a și întîmplat cu niște lut silurian, care în împrejurimile Petersburgului iese așa de moale că se face oale dintr'însul, pe cînd în Alpi iese prefăcut în roci cristaline.—

La întrebarea că de ce se află pătură nemetamorifice între altele metamorifice se poate răspunde ușor; căci nu toate rocile au aceeași compunere chimică pentru ca să fie în stare a suferi aceeași prefaceri, în aceleași condiții. Se poate foarte bine ca unele să fi rămas mai neschimbate, pe cînd altele să fi pășit de parte spre calea către metamorfism.

Dl. Cosmovici înse din colò a presupus că au dreptate cei ce voiesc să zică că pămîntul iese topit în întregime—ca se explice vulcanii;—aice înse s'a unit cu acei cari presupun că ajung efectele lavelor pentru a preface milioane și bilioane de kilometri cubici de roce sedimentare în metamorifice! Ciudat!

Toate aceste apucături ale mai multor specialiști de pe la noi fac parte dintr'un plan întreg de purtare—a cărui temelie iese ideea că fie-care are drept a-și forma ori ce teorie cît de ciudată—fără se deie samă nimărui pe ce fapte se întemează și de ce trec cu vederea părerile ce o nemicesc—și anume pentru că au în buzunariu vre o diplomă de Dr. în științele naturale ori de licențiat în cele fizico-chimice, etc... Păcat numai că oamenii nu-s așa de slabi de fire și încep a se uita la fapte și nu la vorbe pompoase și laude de sine cari nu dovedesc nimic. Ori cine știe că se poate foarte bine învăța și a casă, fără a mai intra numai de cît prin universitățile de la Paris ori de la Berlin, etc... cei ce au pus mîna pe o diplomă, socot că ajunge numai titlul și atîta cît au învățat în școli de pe notele profesorilor. Drept că ajunge pentru a căpăta catedre universitare, nu înse și pentru a fi în curent cu știința. A ști ce se face în Germania, de unde vine astă-zî lumina în știință, în Italia, Rusia, etc. se pare prea înjositoriū lucru pentru acești domni cari n. conținut se tot laudă cu descoperirile lor! Ce mai descoperiri ciudate vor mai fi fiind și acele cari nu se pot hotărî a vedea lumina zilei ca bufnițele și cari se vestesc ca taine și înaintea studenților—li se zice: „Aice am făcut ieu o descoperire, v'ași spune-o dar, mă iertați, nu pot, îi descoperirea mea, trebuie mai întâiu s'o public, etc.“ Ce mai descoperiri poate face cine-vă fără să cunoască deplin starea științei și prin urmare fără a ști la ce locuri sînt de făcut cercetări—spre a nu descoperi lucruri cunoscute—adecă după cum s'ar zice, *enfoncer des portes ouvertes*, adecă să *spargă uși neînchise*.

La pagina 31 din partea a doua aflam că riurile șerpuiesc prin șesuri pentru că acestea pe lîngă că-s înclinate într'acolò în cotrò merge apa, sînt plecat încă une-ori la s'înga alte ori la dreapta rîului.—Bine ar fi dacă lucrurile s'ar petrece numai așa! Ce păcat că n'a apucat Dl. Cosmovici a precepe științele naturale de pe cînd învătă încă la Dl. Cobălcescu în *Institutele unite*, căci ar fi văzut că sînt încă multe lucruri de ținut în samă pentru a înțe-

lege șerpuiturile cari sînt cu puțință chiar și pe niște șesuri de o potrivă de plecate la dreapta cît și la stînga sau chiar în potrivă acelei înclinări.

Acolò ar fi văzut teoria lui *von Baer* de la Petersburg și care mai pe urmă a fost supusă calculului de *Dr. G. von Escherich* din Gratz (vezi *Die Donau und ihr Gebiet* von K. Peters vol. XIX din Biblioteca internațională). După ac-asta teorie mișcarea de rotație a pămîntului are ca urmare că riurile care nu curg paralel cu equatorul bat mai tare într'un mal de cît în celălalt și prin urmare dă naștere indirect la șerpuiți—de asemenea și felul pămîntului din cele două țărmuri încă are însemnătate căci se încovoăie riul într'acolò unde iese malul mai slab și ast-feliu pricinuieste șerpuitură. — Negreșit și înclinarea șesului la dreapta și la stînga are efect dar nu poate ajunge să explice faptul. Pentru mai bună lămărire cei ce ar voi să se încredințeze de adevărata stare a lucrurilor, n'au de cît să citească Principiile de Geologie ale lui *Lyell* și Geologia lui *Hochsteter* ori măcar caietul D-lui *Cobilcescu*.

Așteptînd partea a treia încheiî de o cam dată critica, cu gînd de a o complecta după cuviință mai pe urmă. La cele spuse pînă acuma nu mai am mîngîierea de a aștepta răspunsul D-lui *Cosmovici*, căci a spus, cum știți, că va fi mut și surd la tot ce voiî mai scrie. De alt felî, așî fi fost gata a primi răspunsul D-sale și a-l publica îtuocmai cum am făcut și cu celălalt.

I. Nădejde.

(Va urma).

Respunsul lui Coireh.

Pănă ce vom publică răspunsul lui *Verax* la articolul din *Fraternitatea*, dăm loc în scurt celor ce ne-a trimes *Coireh* spre apărarea sa.

Iel zice că s'aî miniat pe dînsul pentru că a dat pe față lucruri de cari n'aî creștinii nici o nevoie ca să le știe.

În privința punctului dacă hahamiî sînt și *moilî*, *Coireh* spune că nu iese regulă, că poate fi *moil* și unul care nu-i haham ci numai specialist în asemenea operație. Așa iese în Iași chiar *Junkel Moil* care nici n'a visat la hăhămie, ci-i băcal și crișmariî și în același timp specialist în meșteșugul tăierei.

Cum că moilul suga totdeauna sîngele și nu întrebuintază burete, vor judecă cetitorii de pe un singur fapt: Sugerea (*meștă*) se socotește ca o *mițvă*, prin urmare ca ce-va porocit de D-zeu; căci aceasta înșamnă mițvă. Iei, cum credeți că moilul, om totdeauna dintre cei mai credincioși, cînd găsește prilejul să facă o mițvă (ce-va asemenea cu pomana) n'are s'o facă? Toți jidovii pe cari i-a întreat asupra faptului, au respuns că nici o dată nu se suga sîngele cu buretele.

Se pun bureți, dar numai după ce a supt.

„Că înghite sîngele n'am spus și chiar și prietenul Verax n'a înțeles cum ziceți D-voastră. Bine-voiți a ceti în Contemporanul și veți vedea: „... n'avem de cît să ne amintim că iese cu totul oprit de a lua în gură carnea de porc — prin urmare, dacă la tăierea înprejur poate moilul lua sînge în gură, se feresc mai puțin de acesta de cît de carne de porc.“ Cum vedeți a sis lua sînge în gură nu înghiți. Unde ați avut mințile cînd ați scris, prin urmare? BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Despre aceea că iesa vin în gură înainte de a suga, de prisos vorbă, dacă-și clătește numai gura cu vin pot pricepe iesel de nu cam greu; dar ce are a face?

„Cu prilejul acesta voi să întăresc observația lui Verax încă prin alt fapt și mai însemnat. Jidovii pot mîncă carnea cu sînge cu tot, fără s'o mai lase jumătate de ceas în apă și un ceas presurată cu sare numai dacă o frig și îi zic făcută cu sare trif (*trefenen zalt*). Ciorbă înse n'au voie să facă dintr'însa. Ori cum ați întoarce tot urmează că ferirea de sînge nu iese așa de absolută. poate că nu veți spune că frigîndu-se carnea pe cărbuni îi curge tot sîngele.

Cît despre pseudonimul *Coireh* l'am luat în deplină cunoștință de cauză — că-i socot că *Coireh* și cu aî lui au fost, poate, mai detreabă de cît Moisi și ori cum purtarea *marelui șef* cu dînsul mă face să-l iubesc pe *Coireh*.

„Am spus că pe *brivliih* iese scris un psalm al lui David și alte rugăciuni; — ziceți că *nu-î de loc exact!* Pot

inse să vă trimet cîte brivliih poffiți și veți vedea la mijloc cu litere mare sub urarea Mazel tov — un psalm al lui David și anume 121 (*Șir lamalois esu einoi*, etc.) și de amîndouă părțile și dedesupt o carte de *simecã*, o rugăciune în potrivă drăciilor vestitei *Lilit*. — Ce feliu de neexactitate am făcut dacă n'am intrat în amărunte în privința rugăciunei cu *Lilit*? Ieu n'am avut de gînd să descriu de cît obiceiurile, nu să dau samă pe larg și despre rugăciuni. Scrierea D-lui Gaster am cetit'o și ieu înaintea de a scrie articolul.“

În privința punctului că nu cunoaște cele ce s'au mai scris, de alții spune, cum și iese drept, că redacția „Contenporanului“ i-a cerut să spuie numai ceea ce știe din viața sa, ce a avut pri'ej să afle fără umbră de îndoială. Va veni rîndul și literaturii mai pe urmă și nu primește de feliu sfatul dat în „Fraternitatea“, că trebuie să știe numai de cît tot ce s'a scris până acuma în această privință pentru a putea pune pe hîrtie ceea ce știe foarte bine singur.

Apoi îndeplinește cîte-va lipsuri:

În ziua tăierei înprejur (*bris*) cei ce vin dau bacșiș moașei (*bud gheld*). — *Crișmăleinin* poate avea loc și în ziua a șesea orî a șeptea după naștere. Gustînd din *ranchihul* ce se face la pidion abèn faci o *mîfvă*, de aceea cei poffiți cînd pleacă pe a casă ieu cu dînșii cîte o bucățică și dau și altora de gustat și prin urmare prilej de a face *mîfvă*. Înaintea de a pune copilul în leagăn aruncă acolo o miță și cînd mița sare — mamele zic: „Cît de iute a sărit mița așa de iute să părăsești și tu leagănul și să crești mare.“

„Nu pot să-mi explic altfeliu critica din „Fraternitatea“ de cît orî presupunînd că pe acolo nu-s tocmai acelea-și obiceiuri ca pe la noi; — orî că nu le plae să se facă lumină. Cred înse mai degrabă presupunerea cea di'ntăiu.“

Coireh.

Țiganul la Împărtășit.

(Anecdotă populară).

Mai de mult o dată, știu că ți fi auzit
Cum că și țiganul s'a împărtășit.
Fie drept nu fie, lumea cum grăiește;
Dar povestea ieată cum se povestește:

Ca tot omul mers'a să se'mpărtășască.
Și țiganu-odată să se ispășască.
Merse. Popa ieară-și, după cum se știe,
Cind slujind ajunse pe la leturghie
L'a chemat la ușă la altariu să vie.
I-a cetit molitfe cîte i-a cetit
Și cu lingurița l'a împărtășit;
Iear apoi potirul bine-acoperind
Rugăciuni din gură ieară-și mai cetind
În altariu pornește. Pleacă să se ducă
Dar pe loc țiganul de veșmint l'apucă:
— Stăi, părinte, -i zise, unde te ai pornit
Ce mă lași negata, numai zămorit?
Dă-mi împărtășală.

— D'apoi nu ți'am dat?

— Ce mi-ai dat? O țiră! Numai m'ai spurcat.

— Dacă nu-ți ajunge cine ți-i de vină?

Ieu ți-am dat, ca omul, lingurița plină.

— Bată-te norocul, popo, să te bată.

Póte ai dat'o plină, dar mai dă-mi o dată.

— Ba de-acum te cară, haide, s'a sfârșit. . .

-- Ba mai dă-mi acuma una la pornit

— Numai dau.

— Dar asta ce mai vra să zică?!!

— Ce? Văzuși tu singur: lingurița-i mică

— Sărăcuț de capul mieu

Doară n'am făcut'o ieu.

Dacă-i cu găvanul mic. . . . ,

Iea acum iera să-i zic!

T. D. Speranță.

Domnule Redactor,

În gramatica latină a D-lui Vărcolici, part-etim., ediția . . . (Fila întâia lipsește la cartea mea și în București se vede foarte rar cu toate că e cea mai bună în limba Românească) pag. 109, § 109, nota 4, vedem formarea demonstrativului *istic* . . . din împreunarea lui *istē* . . . cu *hic* . . . Tot aici se tratează și despre formarea lui *illic* . . . din *illē* . . . cu enclitică *ce*. Ne întrebăm deci, oare nu s'ar putea întâmpla cu *illic* . . . ceea ce s'a întâmplat cu *istic* . . . adevărat ca și *illic* . . . să ieasă din împreunarea lui *illē* . . . cu *hic* . . . ? Mai cu seamă că așa s'ar putea explica foarte lesne formele acuzat. *illunc, illanc illōc* și a lui *illaec*, non. pl. neutr. cari nu se pot explica nici de cum prin împreunarea lui *illē* cu *ce*!

Bine-voiți D-le Redactor a publica aceasta și dacă nu . . . tot una.

Cn stimă . . . F . . . L.

București str. Labirint.

DESTĂINUIREA.

O viață 'ntreagă te-am iubit
Cu caldul foc al tinereței
Și-o viață 'ntreag'am suferit
De grele daruri chinuit.
De când, iubito, te-am zărit
Diu aurora tinereței
O viață 'ntreagă te-am iubit

O viață 'ntreagă te iubesc
Aprins, nebun, înflăcarat
În piept mereu 'mî clocotesc
Cumplete patimi, dar simțesc
Cum presimțirile-mî șoptesc
De tine că voi fi uitat
Cînd viața 'ntreagă te iubesc

O viață 'ntreagă te-oîu iubi
Cu focu 'ntăiului amor
Și cînd iubită voiu muri
Pe-al meu mormînt oare-î veni
Vre-un jalnic mirt a-mî răsadi
Atunci ca toți cei cari mor
Iubită nu voiu mai iubi.

Martin.

FANTAZIE ȘI REALITATE

Darca de samă despre conferința ținută la Ateneu Duminecă la 29 Ianuarie de d. G. Panu.

Esistă vr'o legătură între fantazie și realitate?

După ideile în deobște răspândite ar trebui să credem că o asemenea legătură nu există și că fantazia și realitatea sînt două noțiuni ale cărora sfere se esclud cu desăvîrșire.

Dacă comparăm subiectele cîntate de o mare parte din poezia noastră, precum strigoii, vrăjitoarele, prezicerile, metamorfozele femeilor în lebede s'au flori, cu noțiunile noastre științifice despre moarte, despre relațiunea dintre cauză și efect, despre transformism în genere, vom fi nevoiți să recunoaștem că fantasia, ast-feliu cum ie înțeleasă de mulți, n'are nici o legătură cu realitatea.

Oare ast-feliu trebuie să fie?

Este în adevăr fantazia o calitate *sui generis* a spiritului, prin care noi vedem lucrurile cu totul alt-feliu de cum sînt în realitate, prin care trăim într'o lume ce n'are nimic comun cu lumea încunjurătoare? Evident că nu.

Fantazia, după cum a spus'o cu drept cuvînt d. G. Panu, este o calitate *specială* a inteligenței noastre, calitate care ne face să vedem lucrurile din natură într'o altă ordine și dintr'un alt punct de vedere de cum ne fac s'o vedem celelalte calități.

Pe cînd rațiunea observă lucrurile din punctul de vedere al relațiunilor de cauză și efect, din punctul de vedere al cunoștințelor ce putem trage dintr'insele, fantazia le consideră din punctul de vedere al frumosului, și într'un scop de emoțiune estetică.

Botanistul, cînd se află în fața unei cîmpii întinse, de o verdeață strălucitoare, nu se va gîndi de cît la cantitatea imensă de clorofil ce există în natură, și la vederea florilor mintea lui nu va fi îndreptată spre alt ce-vă de cît spre descoperirea vre unei specii nouă; artistul va

considera acea verdeață din alt punct de vedere; îel va asemăna-o c'un covor imens și florile nu-l vor impresiona de cît din punctul de vedere al mirosului lor îmbătător sau al armonioaselor lor colorii.

Ast-feliu omul de știință și artistul lucrează asupra aceluia-și material; ceea ce-i deosebește, iese numai punctul lor de vedere. Unul nu vede de cît adevărul, cel alt de cît frumosul.

Poetul, romancierul deci, în producerile lor nu pot să se izoleze de lumea încunjurătoare; și materialul de simțiminte pe care se încearcă a ni-l înfățișa supt haina lustruită a frumosului, trebuie să fie acel care există în realitate, acel pe care psihologii îl consideră din punctul de vedere al științei pure.

Pentru a ne da lucrări de valoare ei trebuie să ne înfățișeze simțimintele cari ne mișcă pe noi în vieța de astăzi, iar nu simțimintele altor veacuri; îei trebuie să ne înfățișeze aceea-și natură pe care o descriu învățații, iar nu o natură de convențiune sau în marginile unor cunoștinți elementare.

Pentru aceasta însă, iese de neapărată nevoie ca artistul să fie un om cult, ca cunoștințele sale despre natură și despre sufletul omenesc, să fie esacte, întinse. Ce se întâmplă înse?

În loc de a soarbe inspirațiunea din natură, ast-feliu cum iese în realitate, variată și bogată, în loc d'a ne descrie patimile înjosite sau nobile ce se desfășoară cu îmbielșugare în jurul lor, poeții de astăzi să mulțumesc a ne descrie o natură săracă, limitată la propriile lor cunoștinți, și în loc de a ne descrie simțimintele și credințele noastre, ne descriu simțimintele și prejudecățile altor veacuri.

Trebuie să ne însemnăm bine înse, că ceea ce astăzi pentru noi e *prejudecată*, *superstițiune*, pentru cei vechi iera *adevăr*, *știință*. Cînd cei vechi vorbeau de strigoii, de vrăjitoare, presimțiminte, îei credeau în asemenea lucruri cari pentru dînșii ierau espresiunea unui adevăr științific. În asemenea cas, îei puteau fi inspirați.

Cînd noi înse, oameni moderni, ne servim de asemenea lucruri ca material poetic, neapărat că n'o facem din inspirațiune, ci din imitațiune.

Dacă voim decî se comunicăm producerilor noastre acea suflare de viață care le lipsesce, trebuie să renunțăm de a mai gândi și mai simți cu gândurile și simțirile altora și a ne împrospăta arta din viața, din cunoștințele noastre, care diferă de acelea ale lumii antice și creștine.

Cum! își vor zice unii, știința modernă se devină inspirațiunea artei? Neapărat, răspunde d. Panu.

În operele celor vechi, ceea ce astăzi ni se pare nouă product al fantaziei, nu era de cît rezultatul cunoștințelor și al credințelor lor; de ce să nu putem îmbrăca și noi în haina frumosului, cunoștințele și credințele noastre?

Oare adevărurile științifice moderne sînt mai puțin poetice de cît ideile ce și făceau cei vechi despre lume? Din contra, în această privință îi întrecem cu mult. Ce are a face, bună-oară, concepțiunea antică a universului pe lângă cea modernă, care în fie-care stea vede un soare, centru al unui nou sistem planetar cu alte lumii, poate și cu alte civilizațiuni?

Ce are a face vechea concepțiune a fatalității în mișcarea universului, pe lângă aceea a armoniei sale generale, și în virtutea căreia totul în cer și pe pămînt să mișcă după legi nestrămutate?

Cît de slabe sînt ideile celor vechi despre crearea lumii, pe lângă acele ale modernilor, pentru cari distanțele se numără cu miliardele de kilometri și epocile cu milioane de ani!

Ast-feliu în toate, orî unde ne-am întoarce privirile, un cîmp de o mie de orî mai întins și mai variat se înfașează artistului modern.

De aci trebuie neapărat să deducem că dînsul trebuie să fie din toate punctele de vedere un om cu desă-

vîrşire cult, ast-fel după cum iewău artiştii vechi, faţă, neapărat, cu cunoştinţele epocii în care trăiau.

Operele prin care aceşti artiştii, ne mai impresionează astă-zi, sînt acele, în care ieii ne înfăţişează în forma estetică adevăruri, în care ne descriu pasiunile în înlănţuirea lor logică, iewar nu acele în cari ieii revarsă productul superstiţiunilor şi eresurilor timpului lor.

Cum se poate deci ca să ne formăm materialul nostru poetic din aceste eresuri şi superstiţiuni?

A descrie o natură pe care nu o cunoşti, pe care n'ai văzut-o, a cînta simţimintele altora, nu va se zică a fi inspirat, a face artă.

Trebuie mai înainte de toate să cunoaştem, să înţelegem, să studiem realitatea şi numai după ce am priceput'o, şi am adăncit'o putem să lăsăm zborul fantaziei.

(Romînul).

N. X.

BCU Cluj / Central University Library Cluj *Ignoranţă clasică!*

Lucru ciudat! Un an aproape a trecut, de cand a anunţat, a citit, ba chiar a tipărit d. V. Alecsandri o piesă nouă, intitulată: *Fântâna Blandusiei*, în care tractează un epizod din viaţa lui Horaţiu. S'a cit chiar şi în *Academia română*, şi au asistat filologii noştri de frunte, şi totu-şi n'a observat nimene că *titlul piesei ieweste greşit!* Nu ştim de ce să ne mierăm mai mult, de aceea că poetul în ardoarea sa poetică, a cam scrintit'o cu titlul, sau de aceea că atîţia filologi şi profesori de limba *latină*, de limba *mamă*, să fi uitat chiar şi pe Horaţiu! căci acesta spune clar: *o fons Bandusiae* începînd cu aceste cuvinte oda XIII din cartea a III.

De unde a sărit acel I? Mai frumos ieweste de a urmări schimbările ce a suferit acest nume în gazetăria romînă. Din *Bandusia-Blandusia*, s'a prefăcut în *Brandusia*, şi din *Brandusia* s'a făcut numele romănesc: *Brănduşe* = *Primula veris*. O etimologie populară interesantă; dar şi mai interesantă, din punctul de vedere al ignoranţei clasice.

Recomandăm autorilor să fie în viitoriu mai băgători de samă în citatele lor clasice. Ni-i frică că d. Alecsandri va deveni cam ridicol în străinătate, dacă nu va căuta să îndrepteze titlul piesei sale, încă cât mai e vreme.

Classicus.

Din ce veac să fie graiul din manuscriptul de la Voroneț? *)

Să vedem ce alte particularități ale manuscriptului ne-ar putea lumina în privința vremii pe cînd se vorbea așa cum s'a scris într'insul.

De pe cuvîntul *Zumbuthel* din anul 1231 citat în acest studiu și pe care îl putem scoate numai din forma *Sîmbăteli*, (nici din *Sîmbetele*, nici din *Sîmbată* nu se poate explica, dacă ar fi auzit scriitorul *Sîmbetele* negreșit că punea și iel pe *e* de la urmă, numai grupa *li* cu *l* muiat se putea să-î sune ca un feliu ciudat de *l*. De *Sîmbătel* nu poate fi vorba, căci în latinește găsea iel mijloc să scrie ț. Dacă părerea noastră iese adevărată, atunci pe la 1231 nu se prefăcuse încă *l* muiat în *iot*—dar în manuscriptul de la Voroneț nu se vede nici o urmă de *l* încă neprefăcut, prin urmare alcătuirea traducerei cade mai încoace de la o dată cuprinsă între 1231 și 1390 (data de la care începem a afla forme cu *l* căzut, *boțar*, etc.). Așa dară nu-î nici un chip de crezut că documentul a putut fi făcut înainte de jumătatea a doua a veacului al trei-spre-zecelea și nemică nu ne oprește de a nu presupune, cum am zis de atîtea ori, că documentul poate fi chiar din veacul al XVI-lea?

Alt fapt pe care se sprijinește Dl. Bumbac iese că în manuscript se cetește *me* în loc de *mă*. Dar noi știm că în documentele moldovenești din jumătatea întâia a veacului al cinci-spre-zecelea aflăm *jumătate Fetul, Besarab*, deci chiar dacă am afla în manuscript *e* neprefăcut în *ă* după labiale, pretutindenea, încă nu ne-am vedea siliți de faptele cunoscute a pune documentul înainte de jumătatea di'ntăii a veacului al cinci-spre-zecelea. Dar dacă mai ținem samă că *me* iese monosilab și cu *e* final și prin urmare ne silit a se supune numai de cît prefăcerei o dată cu celelalte cuvinte? Așa s'a întîmplat cu

*) Vezi No. 12.

lume, vierme, etc.... Prin urmare faptul că în dialectul de care ni-î vorba se întrebuiță (fie și totdeauna) forma *me*, nu dovedește nici de cum că documentul ar putea fi din adîncimile veacului de mijloc de pe la 1000 sau de pe la 800 d. Hristos, cum voește Dl. Bumbac.

Pe urmă grupele *cl* și *gl* le găsim prefăcute în *ch* și *gh* în graiul ce studiem, așa nu aflăm *ochi, ureacle*, etc. ci *ochi, ureache*, etc. și faptele ne arată că în Moldova (unde se vorbea prin veacul al XV-lea un dialect ca cel de la Măhăciū și ca cel din manuscriptul de la Voroneț) se zicea încă *Ureacle, Uncleat*,... în jumătatea întăiea a veacului al XV-lea; deci chiar dacă am găsi grupele *cl* și *gl*, neprefăcute tot n'am putea crede că documentul iese mai dinnainte de veacul acesta și prin urmare din adîncimea veacului de mijloc.

Bogată închipuire și adînci cunoștinți mai are Dl. Bumbac, de-și închipue (se vede) că pe la o mie se zicea *ochi, ureche*.

În manuscript iese înse și a nume chiar în bucata fotografiată care mi-a ajuns în mîină forma *cleamă se* (КЛѢМЪСЕ) la No. 36 r. 6 și 7. Această bucățică a trecut'o cu vederea Dl. Bumbac în copia ce a făcut pentru *Aurora romîna*. Dar o singură formă rătăcită nu dovedește mult sau cel puțin tot atîta cît și *ultă* (ulîta) pentru *uîtă* din scrierile lui *Coressi*.

Faptul că nu se găsește în acel graiū *e* prefăcut în *ă* după *s, ș, ț, z* nu dovedește nemică extraordinar de vreme ce în Moldova se găsesc forme ca: *Secară* (1490 Suceava—1488, 1487 (*Arhiva istorică* și *Revista D-lui Tocilescu*), *Cățelean* (1453—1513. *Arhiva istorică*), etc. De pe neprefacerea lui *e* în *ă* după *s* n'am avea drept de a pune la îndoieală că documentul poate să ne păstreze un graiū de pe la sfîrșitul veacului al XV-lea,... orî chiar din al XVI-lea.

Alt fapt care s'ar putea aduce pentru vechimea graiului ar fi că nu s'a găsit, după cît spune D. Bumbac, nici

o urmă de înlocuirea formelor cu *a* accentuat prin *ă* la înmulțitele femeștii sfârșite în *i*.

În adevăr cetim în manuscript: *lumînărari*, *întrebări*, *carți*, și altele în loc de *luminări*, *întrebări*, *cărți*, etc.

Se dovedește că în asemenea cuvinte nu s'a întâmplat o prefacere fonetică—prin aceea că fenomenul a avut loc nu ori unde se îndeplineau condițiile pentru asemenea prefacere—ci numai la substantivele femeștii. Dacă s'ar fi schimbat *a* accentuat în asemenea condiții în *ă*, de ce nu s'ar fi schimbat la substantivele bărbătești, la adjectiv, la verbe, etc.? Fenomenul a fost cășunat prin înriurirea unor substantive femeștii cari din pricină fonetică ajunseseră să aibă la singorită *a* (făcut din *ea*) și la înmulțit *ă* (făcut din *e*), de pildă: *sara* (p. *seară-seră*), *sări* (p. *seri*); *țară* (p. *țeară-țeră*), *țări* (p. *țeri*)... *vinețala-vinețali* (p. *vinețală-vinețeli*), *iuțala-iuțali* (p. *iuțală-iuțeli*), *umezală-umezali* (p. *umezeală-umezeeli*), etc.... După modelul dat de asemenea substantive femeștii și celelalte cari aveau la singurită *a* (deși nefăcut din *ea*) au căpătat un înmulțit cu *ă* și cel vechi s'a pierdut.

După această istorie a fenomenului nu ne mîerăm că în graiul din manuscript lipseau formele cu *ă*; căci aceste forme nu avuseră cum să ție naștere într'un asemenea dialect în care prefacerile lui *e* în *ă* după *s*, *ș*, *ț*, *z*, lipseau, se zicea: *seară-seră*, *țeară*, *țeri*, *vinețală-vinețeli*, etc.... Negreșit că tot așa se zicea și la Moldovenii de pe la sfîrșitul veacului al XV-lea, de la cari ne-au ramas: *secară*, *cățelean*, etc....

(Va urmă.)

I. Nădejde.

Mormîntul de la Conțești.

Dăm mai întăiū partea privitoare la acest mormînt din raportul făcut de D. A. Odobescu și publicat în No. 152 ¹³/₂₅ Iuliu 1871, în Monitorul oficial, descrierea face parte din raportul asupra antichităților din județul Drohoiului:

„**Conțești**, comuna Conțești cade pe poala meridională a dealurilor de lângă Prut, tocmai la obârșia apei *Podgira* ce-î zic și *Hodriga*; acolo s'a găsit pe la începutul acestui secol, în anii cînd principatele îerau în stăpînire armatelor rusești, adecă între 1806 și 1812, un adevărat tezaur de obiecte antice, din cari o parte se păstrează încă și astă-zi în muzeul imperial al Ermitajului din St. Petersburg. Asupra acestei descoperiri s'au tipărit în România două relațiuni, din cari mă voiî sili a extrage faptele ce par a fi mai neîndoioase. Una din aceste relațiuni e datorită repausatului profesore G. Săulescu din Iași, care s'a publicat în ziarul *Buciumul* din București (anul 1862 No. 54, p. 211) și ceealaltă, scrisă de colonelul A. Guriță, îeste cuprinsă în *Buletinul instrucțiunei publice* al D-lui V. A. Ureche (1865 și 1866, p. 284 și 285). Din amîndouă se constată că pe moșia ce aparținea atunci familiei Iamandestilor, lângă cotunul Langa, un băiet ca de 13 ani, Vasile al Pachitei, împreună cu alți copii din sat, pascînd oile pe lângă pîrăul Podriga aflată într'o zi, sub o surpătură proaspătă a malului o tablă rotundă de argint și mai multe pietre scumpe, precum rubine și smarande. Proprietarii moșiei, fiind înștiințați de aceasta, puseră îndată să caute printre năruirile malului și găsiră mai întăiu alte pietre scumpe, precum și bucăți de vergi de aur; dară, puind apoi să sape malul, se descoperi de o dată o boltă de pîeatră cioplită și pardosită cu lespeză, în care se văzî un mormînt cu osemintele unui om, încunjurat de numeroase și bogate podoabe, precum și un schelet de cal. Apa torrențială, ce se strecurase prin acea boltă, prăvălise în pîrău obiectele aflate sub mal de cătră copii; înse cînd cercetătorii deschiseră boltă, totu-și găsiră în partea stîngă, un secriiu de lemn putrezit, ale cărui legături de aur masiv stau încă deasupra-i; în lăuntrul secriului îerau osemintele de om învăluite într'o stofă de mătasă asemenea putrezită pe care se păstrau numai bogate ornamente de fir și de pietre scumpe. La capul secriului îeră o

coronă de aur masiv, în forma unei cununii cu colțuri în sus și semănată cu pietre scumpe.

„De a stînga secriiului ieră scheletul calului, pe care se găsiră ornamente de șea, toate de aur masiv. Dl. colonel Guriță crede că Dl. colonel PISOȚKI a păstrat până acuma două cătărămii de aur de la șea. De a dreapta secriiului se vedea o tablă de aur masiv, pe care ieră așezat un obiect ce s'a risipit în cenușă la contactul minilor. Mai în fundul boltei s'a aflat încă un vas mare de argint aurit ca de două vedre, ornat cu felurite pietre și figuri, avînd pe capac un chip de om călare, ieră la toarte doi cai sărînd cătră gura vasului. Lîngă acel vas ieră și o tavă cu mai multe păhare de aur, din cari D-nul Iordachi Iamandi a avut până în anii din urmă două, pe cari apoi doamna sa le a stricat spre a le preface în alte obiecte. Tot în acea boltă s'au mai găsit și alte mărunțușuri.

„In relațiunea profesorului Săulescu, vasul cel mare de argint aurit cu pietre scumpe și cu figuri de oameni și de fiare, carele avea săpate pe dînsul și oari-cari inscripțiuni (în ce limbă nu se știe), poartă numele de *secriu în formă semiovală*, adecă de *urnă funerarie*, și ieră așezat pe un postament de metal prețios. La capul lui zice că s'ar fi aflat un trofeu de argint, în formă de candelabru cu reliefuri, de care ieră aninată o armătură, adecă un arc, o tolbă de săgeți, o pală, un sceptru, un scut și un bucium, toate de argint decorate cu poleituri și cu pietre scumpe. Deasupra trofeului, un coif cu o coronă de aur și de pietre prețioase. Tot acolò ar fi fost și o tablă de argint pe care stă o cloșcă cu puî de acela-și metal aurite și decorate cu pietre scumpe.

„Ieste greu astă-zî de a constată într'un mod pozitiv care din aceste două relațiuni ieste mai veridică, precum și care a fost soarta tuturor acestor obiecte pe cari familia Iamandestilor nu le-a putut tăinuî din cauza neînțelegerii ce s'a iscat atunci asupra împărțelei. Lucru necontestabil ieste că, din obiectele descoperite la Con-

țești, o parte s'au luat de cătră comandantul oștirilor rușești, admiralul Cicegoff, și că trei din acele obiecte se văd încă și astăzi în muzeul imperial al Ermitagiului; acestea sînt :

„1°. O tava mare rotundă de argint, pe care sînt gravați centauri vinînd fieare selbatece;

2°. Un vas de argint în forma unei mici gălete sau căldărușe cu toartă mobilă pe suprafața căreia se vîd, figurate în relief, trei scene erotice din mitologia greacă, reproduse cu fineță ieș grație : acestea sînt : Hylas, favoritul lui Hercule, furat de Nimfele de pe riul Ascanios; Daphne surprinsă scaldîndu-se de Apolon însoțit de Amor, ce zboară cu o falcă în mînă; în fine Leda în picioare sărutată de lebăda ce ascunde pe zeul Joiea și pe care o susține un mic Amor.

„Pe buza și la poala vasului iese un ornament de frunze și de flori; toarta mobilă iese săpată cu un șir de boabe. Pe fundul căldărușei se vîd niște litere nedescifrate, însemnate cu puncturi. Acest vas are o înălțime de 0^m 231 și o greutate de 3^k, 691.

„Iel a fost publicat de Ramel Rochette, choix de peintures de Pompei, p. 199; de Koehne în Memoires de la Société Archéologiques de St. Pétersburg, t. 1, pl. 1, și în fine în Antiquités du Bosphore Cimmérien conservées au musée imperial de l'Ermitage (de Gille) St. Petersburg 1854 pl. XXXIX.

„3. Un alt vas mai mare, de argint, în parte aurit, în formă de urnă, pe care îl descriea îmbele relații menționate; iel iese nalt de 0^m 440 și gren de 4^k.908. Lucrarea în relief, deși foarte fină în amănunțimă, iese înse mai puțin corectă ca desemn de cît a vasului precedente; amîndouă înse dovedesc o decadență în arta greco-romană și nu se par a fi mai vechi de cît din al doilea secol după Hristos. Vasul se poate împărți în trei porțiuni; *gitul* sau *capacul* cu toartele, cari sînt răsămate jos pe umerii vasului; *păntecel*e și *scaunul* cu fundul rotunzit al vasului.

În partea superioară, care iese mai îngustă, nu se mai vede omul călare, care, după descrierea D-lui colonel Guriță, orna capacul a ramas un simplu trunchiū cu solzi, care iese din gîtul vasului.

X.

(Va urmà).

FELIURIMÏ.

Valurile liniștite prin oleurî. Sub privigherea lui Shields s'au făcut luna trecută încercări în Angletera.

Încercările au avut loc în portul Folkestone și s'a întrebuintat o țevie de plumb lungă de o mie de picioare și așezată pe fundul mării. Pe țevie sînt așezate altele de fier lungi de cîte două picioare și cu capetele de sus în formă de stropitoare. Oleul îl toarnă în țeviea cea mare printr'o pompă așezată lîngă țerm și iese prin stropitori și se întinde în curînd pe fața mării.

S'au făcut încercări de curînd. Un vînt tare de la răsărit se începuse la ceasul fluxului și marea iera destul de turburată pentru a opri bărcile să ieasă din port. Pri-lejul iera potrivit. Impinseră în țeviea de plumb vre-o 70 sau 90 de litri de petrol de cel mai prost care ține 10 sau 15 bani litrul. Peste jumătate de ceas valurile încetară și o barcă putu ieși — marea iera liniștită de tot, oleul vărsat fu de ajuns pentru a ținea marea liniștită două ceasuri.

În curînd se vor face încercări în altă parte unde marea iese mai turburată.

Se pare că această însușire a oleurilor și a unt-de-lemnului prin urmare iera cunoscută și în vechime, de vreme ce Theophylact Simocata în veacul al VI-lea pomeneste că pascari și mărinarii varsă unt de lemn pe marea ca să o liniștească, ba încă se încearcă a da explicări cum lucrează ast-feliū pătura cea așa de subțire de unt-de-lemn.

(Revue scientifique No. 6, 9 Februar 1884).

Posta Redacției. D-lui F. L. îndreptarea ce ați făcut scrisorei nu am putut-o face și ieu, de vreme ce iera zețuită. În No. viitoriu vă voi răspunde ce socotim în privința celor comunicate de Dv.